

**Національний університет цивільного захисту України
Державна служба України з надзвичайних ситуацій**

**Матеріали
інтернет-конференції**

**Державне регулювання освітньо-
наукового забезпечення підготовки
конкурентоспроможних фахівців у сфері
цивільного захисту**

**19-20 березня 2014 р.
м. Харків**

НУЦЗУ

Трегубов Д.Г.

Національний університет цивільного захисту України, Харків

НАДАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МАЙБУТНІМ ФАХІВЦЯМ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В МЕЖАХ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ «ТЕОРІЯ ГОРІННЯ ТА ВИБУХУ»

Paradigm competent training involves improving the efficiency of learning through a more precise definition of the structure, content and learning objectives and appropriate construction of the training process. Accordance with the new requirements were used similar concepts of competence and expertise, makes it necessary to separate them and to determine the characteristics of their formation in the field of civil protection.

Парадигма компетентистного обучения предполагает повышение эффективности обучения за счет более точного определения структуры, содержания и цели обучения и соответствующего построения самого процесса обучения. Соответствии с новыми потребностями были использованы близкие понятия компетенции и компетентности, вызывает необходимость их разделить и определить особенности их формирования в сфере гражданской защиты.

Парадигма компетентісного навчання передбачає підвищення ефективності навчання за рахунок більш точного визначення структури, змісту та мети навчання і відповідної побудови самого процесу навчання. Відповідно до нових потреб були використані близькі поняття компетенції та компетентності, що викликає необхідність їх розмежувати та визначити особливості їх формування у сфері цивільного захисту.

Постановка проблеми. Сучасний стан постіндустріального суспільства [1] потребує від людини знань, вміння орієнтуватися в потоці інформації, внутрішнього і зовнішнього динамізму, врівноваженості, комунікабельності, професіоналізму, компетентності. В таких умовах виникає тенденція стандартизації та глобалізації освітніх процесів. Відповідно необхідна нова узагальнена парадигма освіти. В Японії, наприклад, вища освіта вважається обов'язковою й пов'язана з системою професійної освіти: університети повного циклу (4 роки); університети прискореного циклу (2 роки); професійні коледжі; технічні інститути [10].

Парадигма компетентісного навчання передбачає підвищення ефективності навчання за рахунок більш точного визначення структури, змісту та мети навчання і відповідної побудови самого процесу навчання. Відповідно до нових потреб були використані близькі поняття компетенції та компетентності, що викликає необхідність їх розмежувати та визначити особливості їх формування у сфері цивільного захисту.

Виклад основного матеріалу. Експерти програми “DeSeCo” [3] визначають поняття компетентності як здатність успішно задовольняти індивідуальні та соціальні потреби, діяти й виконувати поставлені професійні завдання. Загальна компетентність побудована на поєднанні пізнавальних ставлень, практичних навичок, цінностей, емоцій, поведінкових компонентів, знань і вмінь, того, що можна мобілізувати для активної дії.

За стандартом освіти [4] компетентність це – набута у процесі навчання інтегрована здатність учня, що складається із знань, умінь, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці; а ключова компетентність - структурований комплекс характеристик особистості, що дає можливість їй ефективно діяти у різних сферах життєдіяльності і є загальногалузевою частиною освітніх стандартів.

Компетенція [9] - включає знання й розуміння (теоретичне знання академічної області, здатність знати й розуміти), знання як діяти (практичне й оперативне застосування знань до конкретних ситуацій), знання як бути (цінності як невід'ємна частина способу

сприйняття й життя з іншими в соціальному контексті). Це предметна область у якій індивід добре обізнаний і в якій він проявляє готовність до виконання діяльності.

З погляду С. Шишова [5], поняття “компетенція” є, інтегративним, що складається з готовності до вибору мети діяльності, до оцінювання проблемної ситуації, до дії, до рефлексії. Тобто компетенція – це готовність до діяльності в певному обсязі питань. З точки зору Головань М.С., компетенція – це певна норма, досягнення якої може свідчити про можливість правильного вирішення якого-небудь завдання, а компетентність – це оцінка досягнення (або недосягнення) цієї норми [6]. При цьому в структурі загальних компетенцій виділяють здатність адаптуватися.

Підсумовуючи аналіз різниці понять “компетенція” та “компетентність”, погоджуємось з висновком Головань М.С., що поняття “компетенція” доречно використовувати у множині – як сукупність вимог до наповненості освітнього процесу, а поняття “компетентність” – це цілісний сформований стан індивіда, що доречно використовувати лише у однині.

В деяких іноземних навчальних закладах використовують програми, що спрямовані на вихідне оцінювання тестами мінімальної компетентності. До їх недоліків відносять вузько спрямоване навчання на отримання основних умінь та зменшенні уваги до талановитих дітей. Методологія мінімальної компетентності схожа на постанову проблеми професійно-технічної освіти. Це спрямовано на виховання гарних працівників, які, в той же час, не в змозі грамотно відреагувати на нестандартну ситуацію. В такому разі краще буде почувати себе людина, яка буде мати певні природні якості до швидкого аналізу ситуації і комбінування різнопланових знань для вирішення проблеми. Тому, щоб молодий спеціаліст був більш корисним на робочому місці, необхідно, щоб такі якості були виховані в нього ще в навчальному процесі.

Таким чином, компетентістський підхід без надання здібностей до самоосвіти лише програмує слухача, тобто надає компетенції для відпрацювання певної (обмеженої відомим) практичної ситуації. Тому «вміння вчитися» зафіксовано, як одну з ключових компетенцій, яку повинна формувати в учня кожна навчальна дисципліна.

Аналіз освітнього поля можливо проводити з різних боків, що призводить до виділення різними авторами різних груп ключових компетенцій. Набір ключових компетенцій визначається соціумом, для різних країн є різним і залежить від ціннісних орієнтацій, світогляду: 1) особистісні, комунікативні, діяльнісні; 2) соціальні, полікультурні, комунікативні, інформаційні, саморозвитку і самоосвіти, продуктивної творчої діяльності [6]; 3) комунікативні, інформаційні, соціальні, когнітивні, загальнокультурні, особистісного самовдосконалення, спеціальні; 4) вміння вчитись, загальнокультурна, громадська, підприємницька, соціальна, інформаційно-комп'ютерна, здоров'язберігаюча [7]; 5) соціально-особистісні (когнітивні, соціальні, особистісні, частина комунікативних), інструментальні (лінгвістично-комунікативні, інформаційно-комп'ютерні, дослідницькі), загальнонаукові та професійні (соціально-професійні, комунікативно-професійні, загально-професійні) [2].

Якщо процес навчання - надання компетенцій вихованцю, то мета такого навчання – створення успішної людини, яка адаптована до умов продуктивної праці та життєдіяльності у динамічному суспільстві. Тому здатність швидко адаптуватися, тобто набувати якісь нові певні навички, вчитися, визначають, як дуже важливу [7]. А вже в межах ключових компетенцій навчальні заклади можуть визначати предметні та інші компетенції. Адаптованість людини до професійних та суспільних умов існування визначається предметними компетенціями, розумінням себе та іншої людини, вмінням будувати, прогнозувати, аналізувати власну кар'єру, рівнем емоційно-вольових та соціально-комунікативних здібностей [8].

Немає необхідності вирішувати шляхом навчання всі майбутні проблеми учня. Є небезпека надати готові схеми рішення проблем, створити відчуття уявної адаптованості, що у нестандартних ситуаціях призведе до помилок. Але навчити бачити, не боятись про-

блему, мати здібності до її розв'язання можливо і необхідно. У вищому навчальному закладі це необхідно робити на загальнонауковому та загальнопрофесійному рівні.

Базою навчального курсу «Теорія горіння та вибуху» (ТГВ) є знання мають наступні головні складові: характеристики виникнення вибухо- та пожежонебезпечного середовища; фізико-хімічні властивості речовин та матеріалів, що визначають їх вибухопожежну небезпеку; методики розрахункового і експериментального визначення основних параметрів пожежної небезпеки речовин і матеріалів; види виникнення горіння і вибуху; закономірності та уражальні чинники розвитку неконтрольованого горіння в огороженні; теорії вибуху та поширення кінетичного горіння; механізми поширення горіння по газах, рідинам, твердим матеріалам, пилу; способи протидимного захисту; моделі температурного режиму пожежі в огороженні, поняття про нейтральну зону; прийоми, способи та засоби припинення та запобігання горіння.

На підставі цих знань в слухачів формуються вміння розраховувати відповідні параметри та здатність їх практичного використання при оцінці ризику або наслідків надзвичайних ситуацій: вміння визначити пожежовибухонебезпечні властивості речовин та матеріалів та характеристики виникнення вибухо-, пожежонебезпечного середовища у приміщеннях, будівлях, спорудах розрахунком та дослідним шляхом; розраховувати критичний час розвитку пожежі в огороженні; розраховувати температурний режим пожежі, висоту нейтральної зони; розраховувати параметри вибуху пароповітряної чи газоповітряної хмари та відповідні безпечні відстані; прогнозувати зони та ступень ураження вибуховою хвилею під час вибуху пароповітряної чи газоповітряної хмари; оцінювати ступінь пожежної небезпеки речовин та матеріалів за даних умов та можливі наслідки вибухів газо- та пароповітряних сумішей; прогнозувати розвиток неконтрольованого горіння в огороженні.

У результаті оволодіння цими знаннями та вміннями в межах дисципліни «ТГВ» майбутні бакалаври за спеціальністю «Цивільний захист» повинні оволодіти сукупністю професійних компетенцій.

- здатність в умовах виробничої діяльності оцінювати та розраховувати наслідки виникнення та розвитку горіння речовин та матеріалів для прогнозування можливих обставин під час виконання робіт з захисту об'єктів та територій від надзвичайних ситуацій техногенного характеру;

- здатність оцінювати та розраховувати параметри пожежовибухонебезпечки речовин і матеріалів при використанні в технологічних процесах та особливості їх поведінки в умовах пожежі для вирішення задач цивільного захисту;

- здатність оцінювати й розраховувати параметри розвитку неконтрольованого горіння та прогнозувати його наслідки;

- здатність оцінювати ефективність та визначити пріоритетність застосування вогнегасних речовин для гасіння та запобігання пожеж під час виконання робіт з протипожежного захисту об'єктів та територій.

Висновки: компетентсний підхід допомагає зорієнтувати навчальний процес у бік ефективного формування досвідченого фахівця цивільного захисту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Фукуяма Фр. Конец истории // Вопросы философии. 1990. - №3.
2. Галузевий стандарт вищої освіти України. ОКХ бакалавра, галузь знань 1702 "цивільна безпека" напрям підготовки 6.170201 "Цивільний захист", кваліфікація 3439 - інспектор державний з техногенного та екологічного нагляду. – К.: 2009.
3. Weinert, F. E. (2001). Concept of Competence: A Conceptual Clarification. In D. S. Rychen & L. H. Salganik (Eds.), *Defining and Selecting Key Competencies* (pp. 45–66). Göttingen, Germany: Hogrefe & Huber.

4. Державний стандарт загальної середньої освіти, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. №1392.
5. Шишов С.Е., Кальней В.А. Мониторинг качества образования в школе. - М.- 1999. - с.85.
6. Головань М.С. Компетенція та компетентність: порівняльний аналіз / Головань М.С. // Педагогічні науки. -2011. -№ 8 (18). - с.224 -234.
7. Компетентістний підхід у сучасній освіті: світовий досвід, українські перспективи / Під ред. О.В.Овчарук. - К: КІС. 2004. –112 с.
8. Лавриченко Н.М. Педагогіка соціалізації. - К: Віра інсайт, 2000. -444с.
9. Галузевий стандарт вищої освіти України. ОКХ бакалавра, галузь знань 1702 "цивільна безпека" напрям підготовки 6.170202 "охорона праці" кваліфікація 3152 - інспектор з охорони праці. – 2009.
10. Гребеник І.А. Система освіти Японії в історичному й сучасному контексті розвитку і концепція “гуманності” у вихованні / Гребеник І.А. // Науковий вісник Донбасу. – 2011. – № 2(14). – с. 123 – 129.

<http://nuczu-conference.com/news/tregubov/2014-03-18-266>

Труш О.О., Лермонтова Ю.О.

Харківський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, Харків

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ СТВОРЕННЯ ТЕОРІЇ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Intended to help formulate the main purpose of the theory of CH, which are: a study of the state of protection of population and territories from emergency situations and development trends of its improvement and further development.

Изложенное позволяет сформулировать основную цель теории ЦЗ, которой являются: исследование состояния защищенности населения и территорий от чрезвычайных ситуаций и разработка направлений его совершенствования и дальнейшего развития.

Викладене дозволяє сформулювати основну мету теорії ЦЗ, якою є: дослідження стану захищеності населення і територій від надзвичайних ситуацій та розробка напрямків його вдосконалення і подальшого розвитку.

Постановка проблеми. Успішне вирішення проблем захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, або проблем цивільного захисту потребує розробки теоретичних засад цього наукового напрямку.

Такою теорією може стати теорія цивільного захисту (ЦЗ).

Створення будь-якої теорії передбачає, перш за все, наявність основних складових, що її формують: визначення об'єкта і предмета досліджень, цілей і завдань теорії, її структури тощо.

У нашому випадку, об'єктом досліджень теорії ЦЗ слід вважати захист населення і територій при виникненні надзвичайних ситуацій різного характеру, включаючи і воєнного. Тому, об'єкт дослідження теорії ЦЗ має як цивільний, так і воєнний характер.

Виклад основного матеріалу. Відповідно предметом досліджень теорії ЦЗ повинні бути причини, умови виникнення і розвитку небезпек і загроз суспільству від надзвичайних ситуацій, наукові основи їх моніторингу, попередження та запобігання, шляхи

Наукове видання

**ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОСВІТНЬО-НАУКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПІДГОТОВКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНИХ ФАХІВЦІВ
У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ**

**Збірник матеріалів
інтернет-конференції**

Підписано до друку 25.03.14 . Формат 60x84/16.
Папір 80 г/м². Друк ризограф. Ум.друк. арк. 10,8
Тираж прим. Вид. № 134/14. Зам.№ 873/14 Обл.вид арк. 15,6

Сектор редакційно-видавничої діяльності

Національного університету цивільного захисту України

61023, м. Харків, вул. Чернишевська, 94

www.nuczu.edu.ua